

УДК 336.2.026

О.О. НЕПОЧАТЕНКО
П.М. БОРОВИК
С.А. СЛИВІНСЬКИЙ

ПОДАТКОВІ ВАЖЕЛІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ АГРОСФЕРИ

В статті проаналізовано сучасні механізми податкової підтримки суб'єктів агробізнесу в Україні. На підставі результатів аналізу обґрунтовано необхідність скорочення переліку податкових пільг для агробізнесу та підвищення ролі прямих бюджетних дотацій в структурі їх бюджетної підтримки, забезпечення цільового використання та контролю за використанням ПДВ від реалізації суб'єктами агробізнесу фіксованого сільськогосподарського податку та зобов'язання його платників сплачувати ресурсні платежі, надання додаткової прямої бюджетної підтримки експорту вітчизняної сільгосппродукції виключно національним товаровиробникам.

In this article the current mechanisms of the fiscal support of entities of agribusiness in Ukraine are analyzed. On the basis of the results of analysis the author proves the necessity of reducing of the number of tax exemptions for agribusiness and the increasing of the role of direct budget subsidies in the structure of their budget support, the ensuring of the proper use and control over the VAT from sales by entities of agribusiness of agricultural commodities, the annual indexation of fixed agricultural tax collection and the obligation of taxpayers to pay resource payments, the providing of additional direct budget support of domestic agricultural exports only to domestic producers.

Ключові слова: податкова підтримка, оподаткування сільськогосподарських підприємств, спеціальні податкові режими, пряме оподаткування, непряме оподаткування, бюджетні дотації, ресурсні платежі.

©Непочатенко О. О. – д.е.н., професор Уманського національного університету садівництва;

©Боровик П. М. – к.е.н., доцент Уманського національного університету садівництва;

©Сливінський С. А. – студент Уманського національного університету садівництва

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сільськогосподарська галузь є вкрай важливою для країни а тому її розвитку та підтримці вітчизняного аграрного виробництва держава завжди приділяє особливу увагу. В той же час, після вступу України до СОТ, прийняття Податкового кодексу України (ПКУ) та, враховуючи невідворотність подальшої інтеграції нашої держави до світових економічних союзів, наразі особливого значення набули проблеми забезпечення належної державної підтримки вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників, яка як в нашій країні, так і в багатьох інших країнах світу надається з використанням інструментарію системи оподаткування.

При цьому податки для вітчизняних аграрних товаровиробників є особливими формами державної фінансової підтримки та специфічними засобами формування фінансових ресурсів в умовах відсутності більш дієвих важелів підтримки (наприклад, прямого бюджетного фінансування). Водночас, система державної підтримки суб'єктів агросфери в Україні нині залишається недостатньо сформованою та малоефективною, що з одного боку негативно впливає на результати діяльності окремих сільськогосподарських товаровиробників, а, отже, ставить їх в нерівні умови, порівняно з суб'єктами агробізнесу інших країн – членів СОТ, ЄС чи Митного Союзу, а з іншого боку, завдяки функціонуванню прямої податкової підтримки вітчизняного аграрного бізнесу, бюджети місцевих громад не мають достатніх коштів, необхідних для фінансового забезпечення процесів збереження і відновлення природних ресурсів.

Враховуючи викладене, розробка шляхів та практичне вдосконалення інструментарію та механізмів податкової підтримки сільськогосподарських підприємств, які б відповідали сучасним умовам фінансово-економічної діяльності є важливим завданням для наукового загалу.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Необхідно відмітити, що дослідженню проблемних аспектів функціонування механізмів державної податкової підтримки сільськогосподарських товаровиробників та напрямам їх вдосконалення присвячені праці багатьох вітчизняних учених, серед яких на особливу

увагу заслуговують публікації В. Андрущенко, М. Дем'яненка, Д. Деми, І. Луніної, А. Соколовської, Л. Тулуша, В. Федосова.

Поряд з цим, не дивлячись на значну кількість публікацій, присвячених як недолікам сучасних механізмів податкової підтримки сільськогосподарських товаровиробників так і обґрунтуванню напрямів їх вдосконалення, зазначена проблематика до цього часу остаточно не вирішена, а тому залишається наразі гостроактуальною, що й визначило необхідність подальших наукових пошуків у даній галузі науки та зумовило потребу в проведенні цього дослідження.

Цілі статті. Метою даної розвідки є дослідження проблем сучасних механізмів податкової підтримки сільськогосподарських товаровиробників в Україні з ціллю наукового обґрунтування шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Аналіз чинного податкового законодавства України та публікацій науковців з цієї проблематики показав, що група науковців притримується думки стосовно того, що з метою стимулювання розвитку агробізнесу в Україні використовуються та раніше застосовували пільговий режим прямого оподаткування організованих агроформувань а також ряд спецрежимів непрямого оподаткування сільгосппідприємств, які зводяться до стимулювання виробництва і реалізації сільгосппродукції через режим акумуляції ПДВ, режим виплати дотацій та справляння ПДВ з реалізації окремої сільськогосподарської продукції з використанням нульової ставки податку а також непрямой підтримки виробництва тваринницької продукції [2, с. 33-35; 3; 7, с. 64]. Погоджуючись з цілком вдалою, на наше переконання класифікацією пільгових податкових режимів для суб'єктів агросфери, що здійснюють свою діяльність на внутрішньому ринку продовольства та іншої продукції аграрної галузі, зауважимо, що зазначена класифікація не враховує податкового стимулювання експорту вітчизняної сільськогосподарської продукції.

З іншого боку податкове стимулювання експорту агропродукції, яке здійснюється через оподаткування операцій з вивозу за межі України зазначених товарів за ставкою 0 % нічим не відрізняється від регулювання з

використанням інструментарію системи оподаткування операцій з реалізації за межі України інших товарів, робіт та послуг. Крім того, окремі науковці, зважаючи на те, що вивіз за межі України сільськогосподарської сировини, насамперед, проводять не підприємства агросфери, а зернотрейдери та інші суб'єкти, що перепродують продукцію галузі за кордон, не вважають пільги з оподаткування експорту сільгосппродукції важелем стимулювання діяльності сільгосп підприємств [1, с. 132-133].

В той же час, завдяки пільговому оподаткуванню операцій з реалізації сільськогосподарської продукції за межі України, вітчизняні агроформування, що експортують товари за кордон не сплачують значні суми податків. Крім того, навіть, якщо зазначену продукцію вивозять з України посередники-експортери, сільськогосподарські товаровиробники, завдяки проведенню ними експортних операцій, мають гарантований канал збуту зазначеної продукції.

Враховуючи викладене, в системі вітчизняних податкових важелів регулювання сільськогосподарського виробництва доцільним є виокремлення як окремого їх напрямку стимулювання експорту сільськогосподарської продукції.

З метою оцінки розмірів податкової підтримки розвитку аграрної галузі економіки що надавалась державою завдяки використанню інструментарію податкового стимулювання виробництва і реалізації сільськогосподарської продукції, нами проаналізовано дані про її обсяги по Кіровоградській області загалом та по одному з районів цієї області (табл. 1).

Як переконливо демонструють дані таблиці 1, загалом по Кіровоградській області, яка є однією з розвинутих сільськогосподарських областей України, частка податкової підтримки підприємств аграрної галузі у валовій продукції сільськогосподарської галузі становить від 4,7 до 8,2 % від обсягів валової продукції, виробленої агроформуваннями цієї області, тобто розмір її є дещо нижчим від аналогічного показника загалом по Україні [9, с. 85]. Варто зазначити, що частка податкової підтримки у валовій продукції сільськогосподарської галузі по Кіровоградській галузі на протязі останніх 5 років скоротилась майже на половину, що відповідає тенденції щодо скорочення зазначеного показника загалом по Україні. Ще нижчим є значення цих показників по досліджуваному району Кіровоградської області.

Таблиця 1

Динаміка державної підтримки, отриманої аграрними формуваннями внаслідок дії спецрежимів оподаткування*

Показник	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
1	2	3	4	5	6
I. По Кіровоградській області:					
Загальний розмір державної підтримки через пільгові податкові режими, млн. грн	234,6	246,6	259,6	298,5	303,0
В тому числі через:					
- спецрежим прямого оподаткування, млн. грн	30,3	35,3	39,1	42,1	43,1
- спецрежими непрямого оподаткування (крім підтримки вітчизняного експорту), млн. грн	180,7	185,4	193,2	228,3	227,4
- спецрежим підтримки експорту вітчизняної сільгосппродукції, млн. грн	23,6	25,9	27,3	28,1	32,5
Питома вага податкової підтримки суб'єктів агросфери у валовій продукції, %	8,2	5,6	5,8	4,5	4,7
II. По одному з районів Кіровоградської області:					
Загальний розмір державної підтримки через пільгові податкові режими, млн. грн	8,5	9,1	9,4	9,6	9,9
В тому числі через:					
- спецрежим прямого оподаткування, млн. грн	1,1	1,5	1,6	1,6	1,7
- спецрежими непрямого оподаткування (крім підтримки вітчизняного експорту), млн. грн	6,4	6,5	6,7	6,8	6,9
- спецрежим підтримки експорту вітчизняної сільгосппродукції, млн. грн	1,0	1,1	1,1	1,2	1,3

продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6
Питома вага податкової підтримки суб'єктів агросфери у валовій продукції, %	7,9	6,1	5,2	4,1	4,3

**Складено авторами за даними ДПС та обласного управління статистики в Кіровоградській області, ДПІ та районного відділу статистики в одному з районів Кіровоградської області.*

Зокрема, тут податкова складова державної фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств сягає від 4,1 до 7,9 відсотків від обсягу валової продукції, виробленої агроформуваннями району. При цьому, значення даного показника за останні 5 років суттєво знизилось.

Незважаючи на певне скорочення частки податкової підтримки суб'єктів агросфери у їх валовій продукції, що спостерігається в Україні в останні роки, варто зазначити, що її функціонування, хоч і не в достатній мірі, але забезпечує розвиток вітчизняної сільськогосподарської галузі.

Поряд з цим, варто зазначити, що недоліками механізмів податкової підтримки суб'єктів агросфери наразі є :

- обсяги податкових пільг, на які мають право організовані аграрні формування, суттєво перевищують розміри прямих бюджетних дотацій, що їх вони отримують;
- не забезпечується цільовий характер витрачання коштів, що залишаються у формі несплаченого ПДВ у розпорядженні сільгосптоваровиробників, а також не здійснюється належний контроль їх цільового використання;
- завдяки незначним розмірам ставок фіксованого сільськогосподарського податку та звільненню його суб'єктів від сплати платежів за використання ресурсів, відсутні джерела фінансування як потреб місцевих громад так і відтворення природних ресурсів;
- в умовах СОТ та в переддень європейської інтеграції нашої країни недостатнім є рівень підтримки вітчизняного експорту сільгосппродукції [1-4; 6, с. 66-67; 8-9].

Варто зазначити, що стратегічним напрямом податкового регулювання розвитку сільськогосподарської галузі присвячено ряд публікацій науковців ННЦ «Інститут аграрної

економіки» НААНУ [1–4; 6; 8–9]. Зважаючи на комплексний характер їх досліджень, присвячених напрямам розвитку бюджетно-податкової підтримки сільськогосподарської галузі, зазначимо, що їх напрацювання не виділяють першочергові шляхи вдосконалення механізмів податкової підтримки суб'єктів агросфери, якими, на нашу думку, повинні бути :

- зменшення переліку податкових пільг для суб'єктів, що здійснюють діяльність в сфері аграрного бізнесу та одночасне підвищення ролі прямих бюджетних дотацій в структурі їх бюджетних підтримки;

- забезпечення цільового використання та контролю за використанням ПДВ від реалізації сільськогосподарськими товаровиробниками продукції власного виробництва;

- щорічна індексація бази справляння фіксованого сільськогосподарського податку (нормативної грошової оцінки сільськогосподарських угідь, проведеної станом на 01.07.1995 р.) та зобов'язання платників цього податку сплачувати земельний податок та інші ресурсні платежі;

- надання додаткової прямої бюджетної підтримки виключно національним товаровиробникам, що реалізують сільгосппродукцію на експорт.

Висновки. З метою стимулювання розвитку агробізнесу в Україні запроваджено ряд пільгових режимів оподаткування сільгосппідприємств, механізми яких мають суттєві недоліки.

Першочерговими напрямками вирішення проблем податкового стимулювання агробізнесу повинні бути зменшення переліку податкових пільг для суб'єктів аграрного бізнесу та одночасне підвищення ролі прямих бюджетних дотацій в структурі їх бюджетної підтримки, забезпечення цільового використання та контролю за використанням ПДВ від реалізації сільськогосподарськими товаровиробниками продукції власного виробництва, щорічна індексація бази справляння фіксованого сільськогосподарського податку а також зобов'язання його платників сплачувати земельний податок та інші платежі за використання природних ресурсів, надання додаткової прямої бюджетної підтримки експорту вітчизняної сільгосппродукції виключно національним товаровиробникам, що реалізують агропродукцію на експорт.

Бібліографія

1. Березовський В. В. **Податкове регулювання конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції** [Текст] / В. В. Березовський // Фінансова сфера та її роль у зростанні конкурентних переваг національних економік: матеріали науково-практичної конференції. – Ірпінь: НУ ДПСУ, 2009. – Ч. II. – С. 130-133.
2. Дем'яненко М. Я. **Державна підтримка як фактор забезпечення конкурентоспроможного аграрного виробництва** [Текст] / М. Я. Дем'яненко, Ф. В. Іванина // Економіка АПК – 2009 – № 9 – С. 3-9.
3. Кобута І.В. **Аграрна політика підтримки сільського господарства – нові виклики в зв'язку із вступом України до СОТ** [Текст] / І.В. Кобута // Облік і фінанси АПК. – 2008. – № 3. – С. 32-39.
4. Осташко Т.О. **Приєднання до СОТ: перспективи і ризики для аграрного сектора України** [Електронний ресурс] / Т.О. Осташко – 2008. – Режим доступу до джерела: <http://eu.prostir.ua/library/1844.html>.
5. **Податковий кодекс України** від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. [Електронний ресурс]. Режим доступу до джерела: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
6. **Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року** [Текст] / за ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка. – К. : ННЦ «ІАЕ», 2012. – 182 с.
7. Тулуш Л. Д. Функціонування податку на додану вартість у сфері агропромислового виробництва : [монографія] / Л. Д. Тулуш, О. Т Прокопчук – К. : ННЦ ІАЕ, 2011. – 274 с.
8. Тулуш Л. Д. **Стан та перспективи державної підтримки молочної галузі** [Текст] / Л. Д. Тулуш, О. Д. Радченко // Облік і фінанси АПК. – 2011. – №4. – С. 161-167.
9. Тулуш Л. Д. **Стратегічні напрями бюджетного регулювання розвитку агропромислового виробництва в Україні** [Текст] / Л. Д. Тулуш, О. Д. Радченко // Економіка АПК. – 2012. – № 10. – С. 81-90.

Рецензент: д.е.н., професор Стельмашук А.М.